

Varga Domokos:

Nincs veszteni való időnk

Nyár elején, a Petőfi-kör közgazdasági vitáján azzal mentegetődzött Szabó Kálmán, a Tervhivatal főosztályvezetője, hogy elismeri, sok hibája van a második öt éves terv (akkor még átdolgozatlan) irányelveinek, de ami a fő arányokat illeti, még mindig a lehető legjobb változat. Aki nem hiszi, csináljon helyette jobbat.

Úgy látszik, igaza volt, mert azóta se tolonganak a vállalkozók, hogy egy legalább ennyire átgondolt, másik koncepciót fejtené ki a nemzet színe előtt. Közgazdászaink közül sokan már nyíltan vallják: új elgondolások kellenek de hogy ki legyen ezek kiformálója?...

Olyasféle vélemény terjedt el: aki erre vállalkozni mer, az csak sarlatán lehet, esetleg jószándékú dilettáns, aki többet árt, mint használ.

Van is ebben valami. A mai magyar gazdasági élet valóban tudományos elemzésében a kezdet kezdetén tartunk, nem egyszer a tényeket sem ismerjük igazán, nemhogy azok összefüggéseit (pl. az értéktörvénytől elrugaskodott árrendszert miatt azt se igen tudjuk, mit gazdaságos termelnünk, mibe és mennyit érdemes beruháznunk stb.).

Tudományos magatartásként tiszteletre méltó is ez a – mostanában sajnos elég szokatlan – őszinte *ignoramus*. De az üdvösséghez sajnos nem elég, sőt ma, a mi helyzetünkben talán még a tiszta lelkiismerethez sem.

Vészesen szorongat az idő, aki ma hallgat, vétkezik. A kövekezőkkel kell számolnunk (akár tetszik, akár nem): A sztálini iparosítási program – minden eddigi koncepcióink alapja – a mi számunkra végképp használhatatlanná vált, akárhogy is alakítgatjuk, alkalmazgatjuk a mostani magyar viszonyokra. Nem-

csak arról van szó (amire ugyan már hatnyolc éve is rájöhettünk volna), hogy mi nem vagyunk Szovjetunió, a földkerekség egyhatodát birtokló nagyhatalom, bővében százféle természeti kincsnek...ez már közhely, ha nem vontuk is le belőle bátran az összes következtetéseket, mostanáig sem, de gondoljuk emellett az utóbbi egy-két évtized forradalmain gyors tudományos-technikai fejlődésére a nagyvilágban, mely szintén sokmindennek az újrafogalmazására késztet.

A kommunizmushoz – mondta Sztálin – ennyi és ennyi vas, acél, szén, olaj, villamosenergia stb. kell.

A számítási módszerekről, hogy juttott ilyen eredményekre, nem beszélt, de most nem is az a lényeg. Hanem a szavaiban kifejeződő egyoldalú *mennyiségi szemlélet*.

Lenin annak idején – s Marx is – a munka termelékenységének gyorsabb emelkedésében látta a szocializmus nagy lehetőségét a tőkés társadalmi rendszerrel szemben. Téziseiket Sztálin se tagadta. S az 1930-as években még úgy is látszhatott talán, mintha a vas-, acél-, szén-, olaj-, villamosenergia- stb. termelés gyors növelése nagyjában-egészében egybeesnék az általános technikai fejlődéssel.

Ma már azonban nyilvánvaló, hogy a kettő nem esik feltétlenül egybe, sőt az egyoldalú mennyiségi hajszá sokban akadályozza a technikai előrehaladást.

Mit ér a több acél, ha vacak? A modern gépipar új konstrukciói (melyekhez egyébként jóval kevesebb vasanyag is kell) – majdnem mind a legjobb acélötvözetek merész felhasználásán alapulnak.

Vagy mit ér több szén kaparni ki a föld alól, ha közben elavult, ócska ka-

zánokkal, gőzmozdonyokkal falatjuk fel milliótonna számra, feleslegesen? Vagy mit ér a sok villamosenergia, ha egy technikailag leromlott ipart táplálunk vele, ha például korszerű automata szövőgépek helyett olyanokat hajtunk három műszakban, melyeket az angol textilipar már az 1920-as években kiselejtezett, s a mi tőkéseink úgy vették meg bagóért, a hazai filléres, félgyarmati munkaerő kihasználására spekulálva?

S ez az ellentmondás napról napra nő, ahogy a világtechnika egyre fejlődik, mi pedig egyre inkább lemaradunk, mert ha teszünk is talán egy-két lépést előre, mi az mások gyors haladásához képest?

Ebben az összefüggésben derül ki igazán a mi eddigi gazdaságfejlesztési koncepcióink képtelen volta.

Azé is, amit azon a nyáreleji vitán Szabó Kálmán védett – elég reménytelenül – lévén az is csak egy enyhítettebb, némileg realisabb változata a régi elképzeléseknek. Mért még ebben is a mennyiségi előirányzatok dominálnak; a technika megújítása, a termelés gazdaságosága, az ésszerűbb bekapcsolódás a nemzetközi munkamegosztásba – szemmel láthatóan csak másod- vagy harmadsorban jöttek tekeintetbe.

Pedig a gazdasági törvények kegyetlenek. Kis ország vagyunk, nyersanyagokban szegény, külkereskedelmi forgalmunk aránytalanul nagy. S ha elmaradott módszerekkel termelünk, akkor is csak igazodnunk kell a világpiaci árakhoz, melyeket a nálunk haladottabb országok diktálnak. A nyersanyagok nálunk általában drágák, akár magunk termeljük, akár külföldről hozzuk, be, az energia még drágább – törhetjük a fejünket sokszor, miért is dolgoztunk?

A teendő?

Először is minden dogmát elvetve a valóságos helyzetet venni tekintetbe.

Azt, hogy a világban mindinkább kibontakozóban van a második ipari forradalom.

Azt, hogy aki most lemarad – évtizedekig nyöghet majd miatta.

Azt, hogy egyre fokozódik a nemzetközi munkamegosztás, mi sem gondolhatunk rá, hogy az ipar minden "forradalmi" ágát (atomipar, minőségi kohászat, műanyagipar, gyógyszergyártás és egyéb vegyipari ágak, híradás- és vákuumtechnika, korszerű műszeripar, repülőtechnika stb.) *De egy-két ilyen iparágban az elsők között kell lennünk a világon*, elismert márkát vinnünk a piacra. Különböztetünk odajutunk, hogy csak segéd munkások leszünk a világ nemzetei között, segéd munkási bérrel.

Így állunk. Olyan matematikus, fizikus, kémikus stb. gárdánk van pedig, csudákat cselekedhetnénk velük. S hagyjuk őket vergődni a mennyiségi hajsza s a technikai elmaradottság méltatlan napi gondjai között.

Miért nem hívhatjuk egyszer össze az ország ötszáz, vagy ezer legjobb tudományos, technikai és közgazdasági koponyáját: vessék össze a nézeteiket, s mondják meg ők, merre haladjunk.

Egy új koncepciót kikristályosítani persze nem lehet hetek, még hónapok alatt sem. Szükség van egy *átmeneti időszakra*, melyben az ipar egy kis lélegzethez juthat, tartalékokat gyűjthet, s erősíti a gyors technikai fejlődés feladataira koncentrálnak. De ezzel aztán csakugyan nem várhatunk.

Még csak két megjegyzés.

Egyik: közszükségleti cikkeket persze ezután sem szabad kevesebbet gyártani, sőt.

Másik: A mezőgazdaság vitás ügyének rendezése nélkül az iparban is csak félmegoldásokra juthatnánk. Erről mások már sokat beszéltek, itt csak annyit, hogy különösen a szocialista tábor országai egyre több élelmiszert vennének tőlünk (állítólag minden tárgyaláson sürgetik) – ha volna miből adni nekik. Csehszlovákiát, Lengyelországot, Kelet-Németországot, ezt a hármat hadd

említsük csak példaképpen, együttesen majdnem hatvan milliónyi lakosukkal – mit meg nem vásárolnának, ha végre egyszer hagynánk és segítenénk a magyar falusi népet, hogy ne léte gondjain rágódjék elkeseredetten, hanem termeljen, termeljen, termeljen. De egyelőre a turisták viszik a piros-fehér-zöld papírszalagos szalámit szálanként, s Pozsony

és Prága utcasarkain kínálják a járókelőknek magyar népünk nagyobb dicsőségére.

Dehát ezt még elviselnénk. Az elviselhetetlen, hogy egy többre érdemes kis nemzet sorsát, jövőjét nem ismerve hagyta a feje felett elzúgni a rohanó történelmet.

Irodalmi Újság, 1956. X.20.

Markos György:

Mérték és arány

Ha valaha, úgy most – második öt-éves tervünk irányelveinek vitába bocsátásánál – értjük meg igazán Lenin megállapítását, amely szerint a politika sűrített gazdaság. Politika és gazdaság egymást kölcsönösen feltételezik és meghatározzák. Noha a döntő, iránytadó tényező végeredményben mindig az utóbbi, de a politika is visszahat a gazdaságra, illetve gazdaságpolitikára.

Politika – illetve politikum – második ötéves tervünkben nem csupán az a tény, hogy az most – és éppen most – kerül nyilvános megvitatásra, hanem az is, hogy a terv részleteiben és maga egészében folytatása annak a politikai és gazdaságpolitikai vonalnak, amelyet az 1953. júliusi párthatározat, majd az MDP III. kongresszusa elindított, s amely időközben itt nem elemezhető és nem is elemezendő okok következtében és módokon lényegileg csupán a XX. kongresszus után érvényesülhetett a maga teljességében.

Második ötéves tervünk végleges kidolgozása előtt az egész ország közvéleménye elé kerül, hogy azt az egész dolgozó nép megismerje és megvitassa. Így

a terv valóban nem csupán célkitűzéseiben és a végrehajtás stádiumában, hanem már keletkezésének pillanatában is a tömegek alkotó közreműködésével valósul meg.

Ötéves tervünk irányelveit – s minden szocialista vagy szocializmus építő ország népgazdasági terveit – teljes egészükben és részleteikben akkor értékelhetjük helyesen, ha azokat meghatározó tényezőik szerint elemezzük. A népgazdasági terv ugyanis nem recept, amely minden időben, minden országban, a fejlődés minden szakaszában, minden társadalmi, gazdasági, politikai helyzetben egyformán érvényes.

A népgazdasági tervet messzemenően – bár nem döntően – meghatározza a nemzetközi helyzet, amely a terv kidolgozásának és előreláthatólag végrehajtásának szakaszában az országok egymás közötti kapcsolatait jellemzi. Jelentős különbség van egyrészt a Szovjetunió háború utáni ötéves tervei és a mi első ötéves tervünk, másrészt a Szovjetunió jelenlegi, hatodik ötéves terve és a mi második ötéves tervünk között. Azok a nemzetközi háborús feszültség, a hideg-